

การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่ออนุรักษ์อัตลักษณ์ทางล้านนา ของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

Participatory Communication for Conservation of Lanna Identities of Wiangchai Municipal District Community Chiang Rai Province

เกศกนก ชุ่มประดิษฐ์*
Katekanok Chumpradit*

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่อง การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่ออนุรักษ์อัตลักษณ์ล้านนาของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงชัย จังหวัดเชียงรายมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสำรวจเอกลักษณ์ทางล้านนาที่ชุมชนต้องการอนุรักษ์ 2) เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการสื่อสารที่มีในชุมชน และ 3) เพื่อสังเคราะห์แนวทางการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่ออนุรักษ์อัตลักษณ์ล้านนาของชุมชนอย่างเหมาะสม

การวิจัยนี้ใช้วิธีการศึกษาแบบผสมผสาน (Mixed Methodology) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ เริ่มจากการศึกษาเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มผู้นำชุมชน และปราชฎ์ชาวบ้านจำนวน 11 คน ร่วมกับการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำโปรแกรมวิชานิติศาสตร์ สาขาวิชาการสื่อสารสื่อใหม่ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย 80 หมู่ 9 ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 57100

ช่องทางการติดต่อ: 081 885 8595 หรือ katekanok23@gmail.com

*Assistant Professor of Communication Arts, Chiang Rai Rajabhat University, Chiang Rai, Thailand Mobile: 081 885 8595 Email: katekanok23@gmail.com

เยาวชน 10 คน ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามที่มีค่า IOC = .87 และค่า r = .83 เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากตัวอย่างจำนวน 400 คน ผลการวิจัย พบว่า อุดมการณ์ทางด้านนาที่ต้องการอนุรักษ์แบ่งเป็น 1) ประเพณีของล้านนาแต่ละเดือน 2) พิธีกรรมแบบล้านนา 3) วิถีชีวิตแบบล้านนา 4) ศิลปะการแสดงแบบล้านนา และ 5) ศิลปะหัตถกรรม

แนวทางการอนุรักษ์อัตลักษณ์ล้านนาพบว่า ผู้อาวุโสในชุมชนต้องอธิบายความหมายและความสำคัญของเอกลักษณ์ล้านนาให้คนรุ่นหลังเข้าใจให้เห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ล้านนาที่สะสมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เปิดพื้นที่ให้มีการแสดงออกให้แก่อัตลักษณ์ล้านนา ซึ่งอาจต้องมีการประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัย ในส่วนของผู้นำจะต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในชุมชนเชื่อถือ มีความเข้มแข็งสามารถสร้างศรัทธาในแก่สมาชิกในชุมชนหันมาร่วมมือในการอนุรักษ์อัตลักษณ์ล้านนา และที่สำคัญหน่วยงานภาครัฐควรให้การสนับสนุน

ส่วนแนวทางการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์อัตลักษณ์ล้านนาจะต้องมีองค์ประกอบ คือ 1) กลุ่มผู้สื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งสารและผู้รับสารที่จะต้องมีความเชื่อถือซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะกลุ่มผู้นำหรือผู้ส่งสารต้องสร้างความเชื่อมั่นให้แก่กลุ่มผู้รับสาร 2) เนื้อหาการสื่อสารที่จะใช้ถ่ายทอดอัตลักษณ์ล้านนา จะต้องเป็นเนื้อหาแสดงถึงอัตลักษณ์ล้านนาที่ตกทอดมาจากอดีตสู่ปัจจุบัน แม้ว่าจะมีการประยุกต์ไปตามยุคสมัย แต่ก็จำเป็นต้องมีกลิ่นไอแห่งล้านนาดำรงอยู่ด้วยเสมอ และ 3) ช่องทางการสื่อสาร ประกอบด้วย เครื่องมือการสื่อสาร อาทิ เสียงตามสาย โทรศัพท การประชุมกลุ่ม สื่อสังคม และกิจกรรมการสื่อสาร ได้แก่ กิจกรรมการสื่อสาร

ภายในกลุ่มหรือภายในชุมชน และกิจกรรมการสื่อสารสู่สาธารณะ จะต้องเข้ามามีบทบาทในการเผยแพร่ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์อัตลักษณ์ด้านนาของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม/ อัตลักษณ์ด้านนา/ชุมชน/เทศบาลตำบลเวียงชัย

Abstract

The purposes of this research were 1) to survey the lanna identities that Wiangchai municipal district community wanted to conserve 2) to study the pattern of communication in Wiangchai municipal district community and 3) to analyse the participatory communication pattern for conservation of lanna identities in Wiangchai municipal district community.

The study methodology are mixed method, qualitative research employing an in-depth interview 10 of the leaders and the elite wisdoms of community and a focus group 10 of the youth in community, and quantitative research collecting 400 questionnaires.

The research findings were as follows: 1) Wiangchai municipal district community wanted to conserve the lanna identities about the lanna tradition monthly, the lanna rituals, the lanna dressings, the lanna foods, the lanna performing arts, and the lanna handicrafts.

2) The patterns for conservation of lanna identities consisted of 5 mains, (1) to explain the lanna identities were great meaning and importance that collected from the past to present, (2) to open the space for the lanna performing arts and handicrafts, (3) to apply the lanna identities to contemporary and fashionable, (4) the strong leaders should incorporate the part of the community that conserved the lanna identities, and (5) government agencies should supported.

3) The patterns of the participatory communication for the lanna identities conservation were as follows: (1) senders who were the leaders and elite wisdoms of community should be a credible character that was trusted by receivers who were the people in community, (2) message should communicate lanna identities which have been transmitted from the pass to the present, and they were applied to contemporary time, and (3) channel consisted of communication tools which were wire broadcasting, mobile phone, meeting and social media, and communication activities contained communication within groups or community and public communication activities were spread the lanna identities to public.

Keywords: Participatory Communication / Lanna Identities / Community / Wiangchai Municipal District

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาภายใต้เงื่อนไขที่หลากหลาย อาทิ ปัจจัยทางชีววิทยา (Biological) ปัจจัยทางประชากร (Population) ปัจจัยทางกายภาพ (Physical) ปัจจัยทางวัฒนธรรม (Cultural) ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยี (Technological) ปัจจัยด้านขบวนการทางสังคม (Social Movement) ปัจจัยทางจิตวิทยา (Psychological) และปัจจัยอื่นๆ เช่น การศึกษา การเมืองการทหาร ศาสนา และอุดมการณ์ทางความคิด ความเชื่อ เป็นต้น (โกวิทย์ พวงงาม, 2551, วรุณี โรมรัตน์พันธ์, 2554, ดำรงค์ดี แก้วเพ็ง, 2556)

ในช่วงที่ผ่านมาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของสังคมไทยได้รับอิทธิพลมาจากกลุ่มประเทศโลกที่หนึ่งนำแนวคิดการสร้าง ความเจริญภายใต้วาทกรรม “การพัฒนา” ที่อยู่ภายใต้ร่มเงาอุดมการณ์ เศรษฐกิจทุนนิยม (Capitalism) โดยใช้กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมชนบท ไปสู่ความเป็นสังคมเมือง (Urbanization) กระบวนการเปลี่ยนแปลงจาก สังคมเกษตรไปสู่สังคมอุตสาหกรรม (Industrialization) และกระบวนการ เปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย (Modernization) เมื่อผนวกกับกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) มุ่งสร้างโลกเป็นหนึ่งเดียว ย่อมส่งผลต่อรูปแบบการ ดำเนินชีวิต พฤติกรรมของคนในสังคมไทยเปลี่ยนไปทั้งในเชิงบวก คือ การ สร้างการดำรงชีพถูกสุขอนามัย การอยู่ดีกินดีของประชาชน ความเจริญ เข้าไปสู่ทุกแห่งในประเทศ กระนั้นก่อให้เกิดปัญหาในมิติต่างๆ เช่น ปัญหา การต่อต้านการเปลี่ยนแปลง ปัญหาค่าใช้จ่ายที่ต้องมีในการสร้างความ เปลี่ยนแปลง ปัญหาอันเป็นผลต่อเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลง และปัญหา ความไม่สมดุลของการเปลี่ยนแปลง (ปรัชญา เวสารัชช์, 2555: 296-297)

สำหรับชุมชนเทศบาล ต.เวียงชัย อ.เวียงชัย จ.เชียงราย เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมเช่นกัน ซึ่งปัจจุบันชุมชนแห่งนี้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทเข้าสู่สังคมกึ่งชนบทกึ่งสังคมเมือง จากการสำรวจเบื้องต้นของผู้วิจัยพบว่า คนในชุมชนมีความวิตกกังวลว่าวัฒนธรรมล้านนาบางอย่างกำลังเลือนหายไป อาทิ การไม่พูดคำเมืองของคนรุ่นใหม่ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อศิลปะการแสดงที่ต้องใช้คำเมืองในการเล่นเลือนหายไป เป็นต้น

บาดแผลดังกล่าวส่วนหนึ่งอาจมาจากการพัฒนาที่เน้นเศรษฐกิจเป็นศูนย์กลาง (economy-oriented paradigm) มุ่งพึ่งพิงเทคโนโลยีจากประเทศโลกที่หนึ่ง ก่อให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และความเสื่อมถอยทางด้านวัฒนธรรมอันดีของชุมชน จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์การพัฒนาแบบเดิมที่ภาครัฐเป็นผู้กำหนดมาเป็นการพัฒนาที่มาจากรากฐานความต้องการของชุมชน โดยเน้นหลักการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในยุคปัจจุบัน (กาญจนา แก้วเทพ, 2542)

การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ด้านการพัฒนาที่เน้นจากรากฐานของชุมชน จัดเป็นกระบวนการพัฒนาแบบทางเลือก เน้นการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เน้นความเป็นท้องถิ่น ที่สำคัญเน้นชุมชนเป็นศูนย์กลางที่จะสื่อสารและสร้าง ความหมายร่วมกัน ดังนั้นการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Communication) จึงเข้ามามีบทบาทในกระบวนการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ของชุมชน (พวงชมพู ไชยอาลา แสงรุ่งเรืองโรจน์, 2556: 30-31) เนื่องจากเป็นความต้องการของชุมชนที่จะร่วมกันคิดหาแนวทางภายใต้บริบทและศักยภาพของคนในชุมชนอย่างแท้จริง ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัย

จึงนำวิธีการศึกษาแบบการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นวิธีการศึกษาหาแนวทางสืบสานอนุรักษ์อัตลักษณ์ความเป็นล้านนาให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

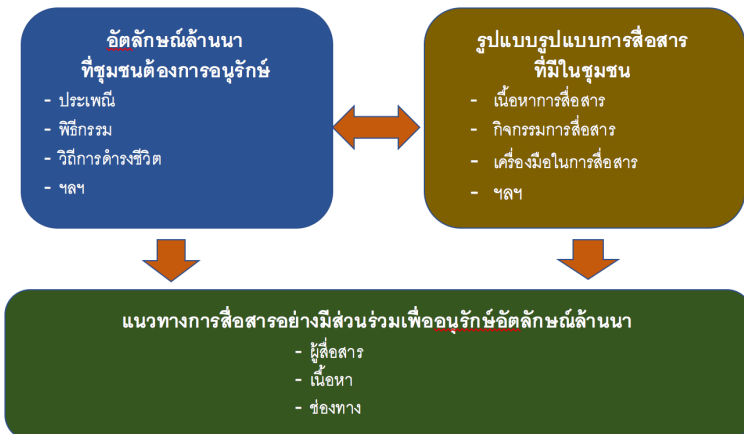
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสำรวจและรวบรวมอัตลักษณ์ทางด้านนาที่ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเวียงชัย จังหวัดเชียงรายต้องการอนุรักษ์
2. เพื่อสำรวจรูปแบบการสื่อสารที่ใช้ในชุมชนเทศบาลตำบลเวียงชัย จังหวัดเชียงราย
3. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมสำหรับการอนุรักษ์อัตลักษณ์ล้านนาของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

124

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยครั้งนี้มีดังนี้

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้มีแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม

การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Communication) เป็นการสนทนาตอบโต้ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ซึ่งเป็นการฝึกสมาชิกในสังคมเกี่ยวกับกระบวนการร่วมกันคิด ร่วมกันฟัง และการเคารพในความคิดของผู้อื่น ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของตน ร่วมวิเคราะห์ประเด็นปัญหาสังคม แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกัน (Information Exchange) ตลอดจนกระบวนการร่วมกัน ค้นหาแนวทางและการตัดสินใจร่วมกันบนพื้นฐานข้อมูลที่สมบูรณ์ อันจะนำไปสู่การเกิดสำนึกเชิงสาธารณะร่วมกัน (Public Conscientization) และกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) ระหว่างสมาชิกในสังคม เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมที่เหมาะสม เป็นที่เห็นพ้องต้องกันของสมาชิกในสังคม (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2542:4-5)

ความหมายของการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม

ส่วนความหมายของการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมคือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การวิจัย (ศึกษาชุมชน) การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน การบริหารจัดการ การติดตามและการประเมินผล ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นร่วมกันในชุมชน (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2546: 196, นเรศ สงเคราะห์สุข, 2541:10)

เป้าหมายของการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมีเป้าหมาย คือ ต้องการกระตุ้นให้ชุมชนมองเห็นคุณค่าของตนเอง สร้างความมั่นใจให้กับชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วม

และเพื่อให้เห็นคุณค่า ความคิด และความเชื่อของเขา พิสูจน์ความสามารถในการเรียนรู้ การผลิตสื่อด้วยตนเอง สร้างทักษะในการสร้างสื่อให้กับชุมชน เพื่อเป็นช่องทางที่ชุมชนจะส่งข่าวสารออกไปจากจุดยืน มุมมอง และทัศนของตนเองให้ชุมชนได้แสดงความรู้สึกรู้สึก ปัญหา วิธีการวิเคราะห์ปัญหา รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาจากทัศนะของชุมชน ผลการสื่อสารของชุมชนที่อาจจะเกิดจากการริเริ่มของบางส่วนเดี่ยวของชุมชนหรือจากชุมชนใดชุมชนหนึ่ง จะช่วยยกระดับความมีสติและความรับผิดชอบให้กับทั้งชุมชนหรือชุมชนอื่นๆ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ช่วยเพิ่มสัดส่วนของการสร้างสื่อที่มีสาระให้แก่ชุมชนให้มีปริมาณเพิ่มมากขึ้น (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2542: 42-43)

ระดับการมีส่วนร่วมในการสื่อสาร

รุจิรา สุภาษา (2542:43-46) ได้จำแนกระดับการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนสามารถจัดระดับการมีส่วนร่วมในการสื่อสารไว้ 3 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร/ผู้ใช้สาร (Audience/Receiver/Users) เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับล่างที่สุด กล่าวคือ ในกระบวนการสื่อสารตั้งแต่ต้นยังอยู่ในการกำหนดของผู้ส่งสาร ไม่ว่าจะเป็นการเลือกประเด็นเนื้อหา การเลือกวิธีการนำเสนอไปจนกระทั่งการเลือกช่องทางสื่อที่จะใช้เผยแพร่ และผู้รับสารก็ยังคงมีฐานะเป็นเพียงผู้รับสารแต่เพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตามสิ่งที่อาจจะเปลี่ยนแปลงไปสำหรับฐานะของผู้รับสารในการสื่อสารชุมชนแบบมีส่วนร่วม คือ ผู้รับสารให้ตระหนักถึงสิทธิที่จะรู้ของตน (Right to Know) และสิทธิที่จะบอกเล่าข้อมูลข่าวสารของตนต่อสาธารณชน (Right to Inform) รวมถึงจะต้องมีการสร้างหลักประกันในการมีส่วนร่วมในการรับข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะช่องทางสื่อสารที่จะต้องส่งถึงผู้รับสารในชุมชนอย่างทั่วถึง

ระดับที่ 2 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสาร /ผู้ร่วมแสดง /ผู้ร่วมผลิต /ผู้ผลิต (Sender/Producer/ Co-Producer/Performance) เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับสูงขึ้นมาและจำเป็นต้องสร้างเงื่อนไขใหม่ๆ เพื่อเติมหรือต้องมีการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเก่าๆ ที่มีอยู่ การเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตหรือผู้ร่วมผลิตนั้นยังแบ่งออกเป็นหลายขั้นตอนตามหลักแนวคิดของการผลิต ประกอบด้วย ขั้นก่อนการผลิต (Pre-Production Stage) ขั้นตอนการผลิต (Production Stage) และขั้นหลังการผลิต (Post-Production Stage) ซึ่งคนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสาร /ผู้ร่วมแสดง /ผู้ร่วมผลิต /ผู้ผลิตด้วย

ระดับที่ 3 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย (Policy Maker/ Planner) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบายถือว่าเป็นรูปแบบสูงสุดของการมีส่วนร่วมและดังที่ได้สังเกตเห็นว่า ยิ่งระดับการมีส่วนร่วมสูงขึ้นมาเท่าไร สัดส่วนของชุมชนที่จะเข้ามีส่วนร่วมได้จะเล็กลง กล่าวคือ ในระดับของผู้รับสาร คนในชุมชนทุกคนสามารถมีส่วนร่วมได้ แต่เมื่อขึ้นมาถึงขั้นการผลิตอาจจะมีคนบางกลุ่มในชุมชนเท่านั้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมจนกระทั่งถึงขั้นตอนสุดท้าย คือ ระดับวางแผนและนโยบายนี้ คงมีตัวแทนบางคนเท่านั้นที่จะเข้ามาดำเนินกิจกรรมในระดับนี้

2. แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์

อัตลักษณ์ (Identity) เป็นเรื่องเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรม และมนุษย์บนโลกที่สรุปความหมายในการเป็นตัวตนของตนเอง เป็นเสมือนระบบรหัสของสัญลักษณ์ ถ้อยคำ และความหมาย ซึ่งบ่งบอกตัวตนสมาชิก

ในประชาสังคมต่างๆ เพื่อใช้สื่อตัวตน ทำให้คนแต่ละคนมีอัตลักษณ์แตกต่างกัน (สุรพงษ์ ใสธนะเสถียร, 2556, น.91)

การศึกษาอัตลักษณ์ คือ การศึกษาผลผลิตทางสังคม เช่น ประเพณี ขนบธรรมเนียม ฉะนั้นหากต้องการทำความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ภายในตัวมนุษย์ ที่แสดงออกภาพตัวแทน (Representation) ส่งผลให้อัตลักษณ์เป็นเรื่องของส่วนร่วมกันของคนในสังคม ดังนั้นแต่ละสังคมจึงมีลักษณะเฉพาะตัวที่จะแสดงออกอย่างที่ปรากฏแก่สายตาคนทั่วไป (Barker, 2004)

เมื่อกล่าวถึง อัตลักษณ์ (Identity) สิ่งที่ควบคู่กัน คือ ภาพลักษณ์ (Image) ความสัมพันธ์ระหว่างสองสิ่งคือ ภาพลักษณ์เป็นภาพฉาย (Projector) ของอัตลักษณ์ ดังนั้นอัตลักษณ์ คือ ตัวตนของเรา ภาพลักษณ์ คือ สิ่งที่ถูกคนมองเรา ซึ่ง Kotlor (2000:553) ได้กล่าวถึงการสะท้อนอัตลักษณ์ (Identity) ออกมาเป็นภาพลักษณ์ (Image) จำแนกเป็น 3 ประเภท คือ ภาพลักษณ์องค์กรหรือชุมชน (Institutional Image) ภาพลักษณ์ผลิตภัณฑ์หรือสินค้า (Product or Service Image) และภาพลักษณ์ตราสินค้าหรือผู้ประกอบการ (Brand Image)

3. แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ล้านนา

การศึกษาของเกศกนก ชุ่มประดิษฐ์และจิราพร ชุนศรี (2548: 81-82) อธิบายถึงอัตลักษณ์ล้านนาหมายถึง อัตลักษณ์ของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย 8 จังหวัด ประกอบด้วย เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน ดินแดนแห่งนี้มีประวัติศาสตร์

ยาวนานรุ่งเรืองในยุคเดียวกันกับอาณาจักรสุโขทัย และอยุธยาตอนต้นและตอนกลาง โดยมีเมืองเชียงใหม่เป็นราชธานีมีภาษาพูด ตัวหนังสือ ประเพณี ศิลปะวัฒนธรรมเป็นของตนเอง แม้เวลาจะล่วงเลยมานานอัตลักษณ์ดังกล่าวยังคงมีปรากฏอยู่จนถึงปัจจุบัน ถึงหลอมรวมอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ พฤติกรรม การแต่งกาย ฯลฯ อันเป็นอัตลักษณ์เด่นของล้านนา อันเป็นมรดกตกทอดจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

4. บริบทของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงชัย

ส่วนบริบทชุมชนเทศบาลตำบลเวียงชัยนี้เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจเอกสาร การสังเกตของผู้วิจัย และการสัมภาษณ์ พบว่า เทศบาลตำบลเวียงชัย อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอเวียงชัย ซึ่งอยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงรายประมาณ 12-13 กิโลเมตร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าจะใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1233 จากห้าแยกพ่อขุนไปถึงอำเภอเวียงชัย ระยะทาง 13 กิโลเมตร หากใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1233 จากถนนพหลโยธินจากแยกศรีทรายมูลถึงแยกบ้านด้ายระยะทางประมาณ 6 กิโลเมตร แล้วต่อด้วยทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1173 อีกประมาณ 6 กิโลเมตร รวม 12 กิโลเมตร (วิกิพีเดีย, ออนไลน์, 7 มีนาคม 2559)

จากการสำรวจบริบททางสังคมของผู้วิจัยด้วยการสังเกตและสัมภาษณ์บุคคลในพื้นที่ พบว่า ลักษณะทางกายภาพด้านที่ตั้งของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงชัยอยู่ใกล้ตัวเมืองเชียงราย การเดินทางสะดวกใช้เวลาไม่นานนัก ความเจริญในด้านต่างๆ โดยเฉพาะการเดินทาง การขนส่ง เทคโนโลยีการสื่อสารรูปแบบต่างๆ จึงทำให้บริบททางสังคมของเทศบาล

ตำบลเวียงชัยมีลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบท ส่งผลให้สภาพสังคม วิถีชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเวียงชัยเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตพอจำแนกได้ดังนี้

1. เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการประกอบอาชีพ จากเดิมประชากรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นอาชีพค้าขายหรือประกอบธุรกิจส่วนตัวเพิ่มขึ้น ดังคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 ตำบลเวียงชัยที่กล่าวว่า ปัจจุบันประชากรในเขตหมู่ 1 ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในตัวอำเภอเวียงชัย ประกอบอาชีพเกษตรกรในสัดส่วนที่น้อยลง ส่วนใหญ่หันไปค้าขาย คือ เป็นแม่ค้า พ่อค้าในตลาดกันมากกว่าแต่ก่อน จึงทำให้ความสนใจในการร่วมมือกิจกรรมบางอย่างในชุมชนลดน้อยลง

2. มีผู้อพยพจากถิ่นอื่นมาอยู่ เพื่อประกอบอาชีพค้าขาย แต่อยู่ได้ไม่นาน เนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจที่ไม่เฟื่องฟูเหมือนในตัวเมือง หลายคนมาเช่าตึกแถวหรืออาคารพาณิชย์เพื่อค้าขาย แต่ด้วยกำลังซื้อของผู้ซื้อมีไม่มากนัก เพราะฐานเดิมยังเป็นชุมชนแบบเกษตรกรรม ประกอบกับเศรษฐกิจยังไม่ดีพอ จึงทำให้การค้าขายไม่เป็นไปดังหวัง จึงทำให้มีผู้สนใจมาลงทุนแต่ก็อยู่ได้ไม่นาน เพราะค้าขายไม่ได้ผลกำไรตามที่ต้องการ

3. ด้วยการเดินทางเข้าตัวเมืองเชียงรายค่อนข้างสะดวก และในตัวเมืองเชียงรายมีบริษัท ห้างร้านจากกรุงเทพฯ และนักลงทุนชาวเชียงรายเปิดให้บริการหลายแห่ง จึงทำให้ประชากรบางส่วนเข้าสู่ระบบการทำงานของบริษัท ห้าง ร้านต่างๆ ในเมืองเชียงรายมากขึ้น งานด้านเกษตรกรรมจึงลดบทบาทลง รวมถึงรูปแบบของการดำเนินชีวิตของชุมชนก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

ข้อสรุปจากการทบทวนวรรณกรรม

สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ใช้บริบทชุมชนเทศบาลตำบลเวียงชัย จังหวัดเชียงรายที่มีวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรเป็นกึ่งสังคมเมือง กึ่งเกษตรกรรม ลักษณะดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์ด้านนาที่จะเลือนหายไป จึงทำให้กลุ่มคนในชุมชนหันมาให้ความสนใจต่อการที่จะอนุรักษ์อัตลักษณ์ด้านนาอันเป็นแก่นของวัฒนธรรมด้านนามีอยู่ในกลุ่ม 8 จังหวัดของภาคเหนือตอนบน โดยหาวิธีการอนุรักษ์ด้วยการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม อันเป็นสิ่งที่อยู่ในชุมชน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการกำหนดเนื้อหาวิธีการที่จะนำมาใช้เป็นแนวทางในการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่ออนุรักษ์อัตลักษณ์ด้านนาของชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ให้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณมีการดำเนินงานวิจัย ดังนี้

การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาความต้องการอนุรักษ์อัตลักษณ์ด้านนาของชุมชน รวมถึงศึกษาวิธีการสื่อสารเพื่อสร้างความมีส่วนร่วมในชุมชน โดยใช้วิธีการสังเกตการณ์ (Observation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

การสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย

1. กลุ่มผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 5 คน
2. กลุ่มผู้สูงอายุ ได้แก่ ประธานชมรมผู้สูงอายุ จำนวน 4 คน
3. กลุ่มประชาชนชาวบ้าน ได้แก่ ผู้นำทางภูมิปัญญาที่มีวิถีชีวิตผูกพัน

กับศิลปะวัฒนธรรมล้านนาจำนวน 2 คน

การสนทนากลุ่ม

คัดเลือกจากเยาวชนที่มีส่วนในการแสดงศิลปวัฒนธรรมล้านนา จำนวน 10 คน การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ด้วยการเข้าไปสังเกตการณ์กิจกรรมต่างๆ ในชุมชน อาทิ ตลาดถนนคนเดิน ประเพณีท้องถิ่น การเข้าร่วมประชุมประจำเดือนของชุมชน เป็นต้น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ คำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก ประเด็นคำถาม และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และแบบบันทึกการสังเกตการณ์ สร้างขึ้นประกอบด้วยข้อความ (Items) ที่ครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ล้านนาที่ชุมชนต้องการอนุรักษ์ วิธีการสื่อสารภายในชุมชน ปัจจัยที่ส่งผลทำให้เกิดการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมภายในชุมชน เครื่องมือนี้อาจกล่าวได้ถูกนำมาตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญในสาขานิเทศศาสตร์ จำนวน 3 ท่าน

การรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล จากการเก็บข้อมูลทั้งหมดผลการศึกษาจะถูกนำมาเรียบเรียงจัดกลุ่มข้อมูล วิเคราะห์ และอภิปรายผล โดยนำเสนอแบบการเขียนพรรณนาเชิงเหตุและผล

การศึกษาเชิงปริมาณ

การศึกษาเชิงปริมาณด้วยวิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อสำรวจความต้องการของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงชัยเกี่ยวกับอัตลักษณ์ล้านนาที่ต้องการอนุรักษ์ เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลจากประชากรในชุมชนโดยภาพรวม มีรายละเอียดการศึกษาดังนี้

ประชากร ได้แก่ ประชากรของเทศบาลตำบลเวียงชัย จังหวัดเชียงราย มี 10 หมู่บ้าน รวมประชากรทั้งสิ้นมีจำนวน 6,405 คน แบ่งเป็นชาย 3,052 คน หญิง 3,353 คน

กลุ่มตัวอย่าง การกำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของยามานะที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 จำนวนประชากรอยู่ระหว่าง 6,000 – 7,000 คน ใช้ขนาดตัวอย่าง 378 คน เนื่องจากเทศบาลตำบลเวียงชัยมี 10 หมู่บ้าน เพื่อการเก็บข้อมูลกระจายทุกหมู่บ้าน จึงใช้วิธีการกำหนดขนาดตัวอย่างแบบให้โควต้าหมู่บ้านละ 40 คน จึงทำให้ขนาดตัวอย่างที่ใช้เก็บข้อมูลครั้งนี้มี 400 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามแบบมี 3 ตอนประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลเป็นแบบเลือกตอบ ตอนที่ 2 อัตลักษณ์ล้านนาที่ต้องการอนุรักษ์ และตอนที่ 3 การสื่อสารในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ ข้อคำถามพัฒนาจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพออกแบบเป็นข้อคำตอบตัวเลือก 5 ระดับตามแนวทางของลิเคิร์ทสเกล ประกอบด้วย เห็นด้วยน้อยที่สุด เห็นด้วย ปานกลาง เห็นด้วยมาก และเห็นด้วยมากที่สุด พร้อมทั้งกำหนดการแปลความหมายว่า 1.00 – 1.80 = เห็นด้วยน้อยที่สุด, 1.81 – 2.60 = เห็นด้วยน้อย, 2.61 – 3.40 = เห็นด้วยปานกลาง, 3.41 – 4.20 = เห็นด้วยมาก, และ 4.21 – 5.00 = เห็นด้วยมากที่สุด

เครื่องมือชุดนี้ได้ทำการตรวจสอบค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหา (IOC: Index of item objective congruence) จากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิทยาศาสตร์ จำนวน 3 ท่าน มีค่า IOC ที่ระดับ .87 ถือว่ามีค่าความเที่ยงตรงในระดับที่ใช้ได้ นอกจากนี้ยังทำการทดสอบหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามกับผู้ตอบแบบสอบถามที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน พบว่า แบบสอบถามชุดนี้มีค่า r .79 หมายความว่า แบบสอบถามชุดนี้มีค่าระดับความเชื่อมั่นอยู่ที่ร้อยละ 79 ถือว่าอยู่ในเกณฑ์เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการเก็บข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล กรณีที่เป็นผู้สูงอายุจะมีผู้อ่านและเช็คคำตอบให้ ส่วนบุคคลอื่นๆ จะใช้แจกแบบสอบถามให้เช็คคำตอบเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล รวบรวมข้อมูลนำไปวิเคราะห์ แจกแจงข้อมูล ด้วยค่าสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจง ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปและการอภิปรายผล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัยใน 4 ประเด็นหลัก ประกอบด้วย

1. อัตลักษณ์ล้านนาที่ชุมชนต้องการอนุรักษ์

จากการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า อัตลักษณ์ล้านนาที่ชุมชนต้องการอนุรักษ์ ส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ยังคงมีพื้นเพเป็นเกษตรกรรมเจือกลิ่นอายุความเชื่อเรื่องผี และศรัทธาที่มีต่อพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย

1) กลุ่มประเพณีที่มีในแต่ละเดือนซึ่งจะอิงตามปฏิทินจันทรคติ โดยมีความเชื่อและศรัทธาต่อพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว อาทิ ประเพณีการเข้าและออกพรรษา ประเพณีปีใหม่เมืองหรือสงกรานต์ ยี่เป็งหรือลอยกระทง ปอยหลวง เป็นต้น

2) กลุ่มพิธีกรรมมักจะอิงกับความเชื่อและศรัทธาเกี่ยวกับผี เช่น พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีสืบชะตา พิธีสู่ขวัญ เป็นต้น

3) กลุ่มวิถีการดำรงชีวิตแบบล้านนาที่ต้องการให้คงอยู่กับชุมชน คือ อาหารซึ่งยังคงอัตลักษณ์ล้านนาไว้อย่างเหนียวแน่น การแต่งกายที่ต้องการให้ใช้ผ้าทอพื้นเมืองอาจมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการตัดเย็บให้เหมาะสมกับยุคสมัย การอู้คำเมือง (การพูดภาษาเหนือ) ในส่วนนี้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลค่อนข้างจะเป็นห่วง เนื่องจากครอบครัวคนรุ่นใหม่ไม่ฝึกพูดคำเมืองซึ่งอาจทำให้ภาษาเหนือสูญหายได้

4) กลุ่มศิลปะหัตถกรรมแบบล้านนาที่ยังพบเห็นในชุมชน ได้แก่ การทำตุ๊ก การทำโคม การสานตะกร้า เป็นต้น ส่วนใหญ่จะใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ตะกร้า ส่วนตุ๊กและโคมจะใช้ประกอบพิธีกรรมและประเพณีตามความเชื่อของคนล้านนาที่จะใช้ตุ๊กและโคมเป็นสัญลักษณ์นำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง

5) กลุ่มศิลปะการแสดงแบบล้านนา ประกอบด้วย การฟ้อน เช่น ฟ้อนสาวไหม ฟ้อนเทียน เป็นต้น ดนตรี ได้แก่ สะล้อ ซอ ซึง ตีกลองปฐจา ตีกลองสะบัดชัย และคำร้องเพลงซอ เป็นศิลปะการแสดงที่ยังมีอยู่ในชุมชน เนื่องจากมีพ่อครูและแม่ครูเป็นผู้ถ่ายทอดศิลปะการแสดงให้แก่กลุ่มเยาวชนในชุมชน

จากข้อค้นพบข้างต้นนำมาสำรวจในชุมชน พบว่า คนในชุมชนมีความต้องการที่จะอนุรักษ์อัตลักษณ์ล้านนาอยู่ในระดับมาก โดยมีวิถีชีวิตแบบล้านนาเป็นอัตลักษณ์ที่ต้องการอนุรักษ์ไว้ในระดับมากที่สุด ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความต้องการอนุรักษ์อัตลักษณ์ล้านนาของชุมชน

อัตลักษณ์ล้านนา	$\bar{x}$	S.D	ความหมาย
ประเพณี	3.93	.59	มาก
พิธีกรรม	4.01	.71	มาก
วิถีชีวิตแบบล้านนา	4.25	.65	มากที่สุด
ศิลปะการแสดง	3.94	.68	มาก
หัตถกรรม	4.19	.72	มาก
รวม	4.06	.67	มาก

ข้อค้นพบดังกล่าวถือว่ามีลักษณะคล้ายคลึงกันกับกลุ่มล้านนาในอีก 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ เกศกนก ชุ่มประดิษฐ์และจิราพร ชุนศรี (2548) ที่พบว่า อัตลักษณ์และภาพลักษณ์ของจังหวัดเชียงรายจะมีความเป็นล้านนาคลายคลึงกับเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน แพร่ น่าน และพะเยา

อีกทั้งเอกลักษณ์ล้านนาใน 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบนมีลักษณะของความเป็นเอกลักษณ์ จึงทำให้มีความเป็นแก่นกลางที่ปรากฏในทุกแห่งในเขตล้านนา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของการศึกษาของ Asker (1996, อ้างถึงใน ประภาพรรณ แก้ว लिया, 2557: 8-9) ที่กล่าวว่า อัตลักษณ์หลัก (Core Identity) เป็นส่วนที่แสดงถึงความเป็นแก่นแท้ของอัตลักษณ์ เปรียบได้กับหัวใจซึ่งจะคงอยู่และติดแน่นกับอัตลักษณ์หลัก

นั้นตลอดไป อັตลักษณะหลักนี้เป็นสิ่งที่ยังบอกถึงตำแหน่งของชุมชน (Community Positioning) แสดงถึงจิตวิญญาณ พื้นฐานความเชื่อและคุณค่าที่เป็นแรงผลักดันให้ชุมชนมีจุดยืนร่วมกัน

2. รูปแบบการสื่อสารที่มีในชุมชนเทศบาลตำบลเวียงชัย

การศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า ในชุมชนมีรูปแบบการสื่อสารเพื่อติดต่อสื่อสารในชุมชนค่อนข้างหลากหลาย แบ่งเป็นการสื่อสารภายในชุมชนเพื่อสื่อสารถึงทุกคนในชุมชน เช่น เสียงตามสาย การจัดทำเวทีประชาคมเพื่อหาข้อสรุปสำหรับการจัดทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน นอกจากนี้ยังมีการสื่อสารเฉพาะกลุ่ม อาทิ ไลน์กลุ่มเพื่อนัดหมายเฉพาะกลุ่มเล็ก เฉพาะกิจบางประการ เป็นต้น รวมถึงการสื่อสารแบบเผชิญหน้าเช่น การสนทนา การใช้โทรศัพท์ยังเป็นส่วนสำคัญของการสื่อสารกันภายในชุมชน

เมื่อตรวจสอบความเห็นของประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับรูปแบบการติดต่อสื่อสาร พบว่า ในชุมชนมีวิธีการการสื่อสารหลายรูปแบบ ผลการศึกษายังพบว่า คนในชุมชนมีความเห็นว่า การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นในชุมชนมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.09 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน .53 ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ประสิทธิภาพของการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนเทศบาลตำบลเวียงชัย

รูปแบบการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม	$\bar{x}$	S.D	ความหมาย
เสียงตามสาย/หอกระจายข่าว	4.09	.75	มาก
โทรศัพท์/โทรศัพท์มือถือ	4.10	.73	มาก
การพบปะพูดคุยแบบเผชิญหน้า	4.02	.66	มาก
การประชุมกลุ่มเล็ก	4.04	.70	มาก
การประชุมของชุมชน	3.99	.69	มาก
การทำประชาคม	4.20	.66	มาก
การใช้เฟซบุ๊ก/ไลน์	4.16	.77	มาก
รวม	4.09	.53	มาก

เหตุผลที่ประชาชนในชุมชนมีความเห็นว่าประสิทธิภาพในการสื่อสารอยู่ระดับมาก เป็นเพราะว่า คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างเนื้อหา และร่วมผลิตเนื้อหาจึงส่งผลให้เกิดระดับการมีส่วนร่วมค่อนข้างสูง ดังเช่น ข้อเสนอของปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล (2542:4-5) ที่กล่าวว่า การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Communication) นั้นนอกจากจะเป็นการสนทนาตอบโต้ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ยังเป็นการฝึกสมาชิกในสังคมเกี่ยวกับกระบวนการร่วมกันคิด ร่วมกันฟัง และการเคารพในความคิดของผู้อื่น ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของตน ร่วมวิเคราะห์ประเด็นปัญหา สังคม แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกัน (information exchange) ตลอดจนจนกระบวนการร่วมกัน ค้นหาแนวทางและการตัดสินใจร่วมกันบนพื้นฐานข้อมูลที่สมบูรณ์ อันจะนำไปสู่การเกิดสำนึกเชิงสาธารณะร่วมกัน (Public Conscientization) และกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) ระหว่างสมาชิกในสังคม เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมที่เหมาะสม เป็นที่เห็นพ้องต้องกันของสมาชิกในสังคม

3. แนวทางการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่ออนุรักษ์เอกลักษณ์ ล้านนาของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงชัย

ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณนำมาสังเคราะห์เพื่อค้นหาแนวทางการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อการอนุรักษ์อัตลักษณ์ล้านนาของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงชัย พอจะประมวลออกมาได้ 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1) ผู้ส่งสารจะต้องเป็นบุคคลที่ได้รับความเชื่อถือจากคนในชุมชน มีบุคลิกลักษณะน่าไว้วางใจ มีประสบการณ์ในการทำงาน ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นพ่อครู แม่ครู หรือผู้นำชุมชนที่มีอยู่ในชุมชนนั้น ๆ เป็นผู้เริ่มต้นในการสื่อสาร

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ต้องการผู้ส่งสารที่มีความน่าเชื่อถือ เนื่องจากประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่จะจัดวางตัวอยู่ในส่วนของผู้รับสารมากกว่าจะเป็นผู้ส่งสาร เพราะคิดว่าตนเองอยู่ในฐานะผู้ปฏิบัติตามผู้นำ ดังนั้นหากต้องการความร่วมมือของคนในชุมชนผู้ส่งสารในฐานะผู้นำชุมชนจึงจำเป็นต้องสร้างความน่าเคารพ ความน่าเชื่อถือให้เกิดในใจผู้รับสาร อันจะนำไปสู่ความสำเร็จที่จะชักจูง โนมน้าวคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะการอนุรักษ์อัตลักษณ์ล้านนา ผู้นำชุมชน เจ้าอาวาส และปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งเป็นพ่อครูแม่ครูจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเชื่อถือจากชุมชน จึงจะมีพลังในการดึงคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าผู้นำชุมชนที่ไม่ได้รับความเชื่อถือของคนในชุมชนอย่างเช่น แม่ครูยุพิน ทับทิมฉายและพ่อครูมานิตย์ เจริญทรัพย์ ซึ่งเป็นผู้สอนศิลปะการแสดงล้านนาที่มีในชุมชนแห่งนี้

2) เนื้อหาในการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์เอกลักษณ์ทางด้านนา ควรเป็นเนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงการนำคุณค่าที่มีมาตั้งแต่อดีตมาสืบทอดกันแบบรุ่นต่อรุ่น เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาล้านนาที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามเนื้อหาแห่งความเป็นล้านนาควรมีการปรับให้เข้ากับยุคสมัย เช่น การฟ้อนสาวไหมจากเดิมที่ใช้เวลาแสดง 20-30 นาที ควรปรับให้เหลือ 5-10 นาที เพื่อดึงดูด เป็นต้น หรือคำร้องในเพลงขอ อาจปรับเนื้อหาให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบัน เพื่อเยาวชน คนรุ่นใหม่สามารถเข้าถึงเนื้อหาเหล่านั้นได้ เป็นต้น หรือแม้แต่การแต่งกายด้วยผ้าทอพื้นเมือง อาจมีการตัดเย็บในแบบทันสมัย เหมาะแก่การสวมใส่ในชีวิตประจำวันให้คนรุ่นใหม่เห็นคุณค่า และต้องการอนุรักษ์ไว้ เพื่อให้เกิดความสนใจในกลุ่มวัยรุ่นและการใช้งานในยุคปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องมีการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป

3) ช่องทางการสื่อสาร ประกอบด้วย 2 ด้าน ได้แก่ เครื่องมือการสื่อสาร และกิจกรรมการสื่อสาร ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

3.1) เครื่องมือการสื่อสาร คือ อุปกรณ์หรือเทคโนโลยีที่ใช้ในการสื่อสาร เช่น เสียงตามสาย จัดเป็นเครื่องมือการสื่อสารที่มีอยู่ในชุมชนแบบดั้งเดิม ยังถือเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะแจ้งข่าวสาร เพื่อกระตุ้นให้เกิดการร่วมมือดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนได้เป็นอย่างดี ผสมผสานกับเครื่องมือการสื่อสารสมัยใหม่คือ สมาร์ทโฟนสำหรับสื่อสารผ่านสื่อสังคม (Social Media) ได้แก่ เฟซบุ๊ก ไลน์ ได้เข้ามามีบทบาทในการสร้างความมีส่วนร่วมในการสื่อสารในทุกกลุ่มของชุมชน

3.2) กิจกรรมการสื่อสาร เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อก่อให้เกิดการสื่อสาร เช่น การจัดถนนคนเดิน ส่งผลให้มีพื้นที่ในการเปิดการแสดง ไม่ว่าจะเป็น การฟ้อน การแสดงดนตรีระบำ ล้อ ซอ ซึ่ง เป็นต้น กิจกรรมนี้นอกจากจะเป็นการเปิดเวทีให้นักแสดงรุ่นใหม่ อีกทั้งเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับชมการแสดงศิลปะเหล่านั้น ในการแสดงแต่ละครั้งอาจมีการนำเสนอทางเฟชบุ๊ก ไม่ว่าจะเป็น รูปภาพและการไลฟ์สด ซึ่งเท่ากับเป็นการเปิดพื้นที่การแสดงศิลปะแบบล้านนาให้กว้างขวางเพิ่มขึ้น สิ่งเหล่านี้ล้วนจูงใจให้นักแสดงมีกำลังใจในการฝึกฝน จึงเท่ากับเป็นการร่วมอนุรักษ์เอกลักษณ์ล้านนาได้อีกแนวทางหนึ่ง

แนวทางสร้างการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่ออนุรักษ์เอกลักษณ์ล้านนาทั้ง 3 ประการที่กล่าวมาข้างต้นนี้ สอดคล้องกับการศึกษาของรุจิรา สุภาษา (2542:43-46) ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมในการสื่อสารมีเงื่อนไขต่าง ๆ ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร/ผู้ใช้สาร (Audience/Receiver/Users) 2) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง/ผู้ผลิต/ผู้ร่วมผลิต/ผู้ร่วมแสดง (Sender/Producer/ Co-Producer/ Performance) และ 3) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย (Policy Maker/ Planner)

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของสุรพงษ์ ไสยนะเสถียร และเกศกนก ชุ่มประดิษฐ์ (2547: 164-166) ที่พบว่า รูปแบบการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมภายในชุมชนจะต้องมีความสัมพันธ์กันระหว่างผู้สื่อสาร เนื้อหา และกิจกรรมการสื่อสารจึงจะมีพลังผลักดันให้เกิดการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความต้องการอนุรักษ์เอกลักษณ์ล้านนาของคนในชุมชนซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ดังนั้นหากได้รับปัจจัยทั้ง 3 ประการ

มีความพร้อมย่อมนำไปสู่การร่วมแรงร่วมใจที่จะอนุรักษ์เอกลักษณ์ล้านนาให้คงอยู่ในชุมชนสืบต่อไป

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสะท้อนถึงอัตลักษณ์ล้านนาบางประการที่อาจเลือนหายไปของคนรุ่นหลังๆ โดยเฉพาะการใช้ภาษาถิ่นหรือภาษาเหนือในการสนทนา เนื่องจากครอบครัวรุ่นใหม่มักจะใช้ภาษากลางสนทนากันในครอบครัว ส่งผลให้เด็กรุ่นใหม่ไม่พูดภาษาถิ่น นอกจากจะทำให้ภาษาถิ่นเลือนหายไป ศิลปะการแสดงบางอย่างจะหายตามไปด้วย เช่น การร้องคำซอ ซึ่งจะต้องใช้ภาษาเหนือในการร้อง เด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจสืบสาน เนื่องจากไม่เข้าใจคำศัพท์ สำเนียง และภาษาเหนือ สิ่งนี้หน่วยงานภาครัฐอาจจะต้องเข้ามาผลักดัน จัดทำกิจกรรมรณรงค์การใช้ภาษาท้องถิ่น เพื่ออัตลักษณ์ด้านภาษาล้านนาจะดำรงอยู่ต่อไป

2. หน่วยงานภาครัฐที่เข้ามามีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของชุมชน จึงควรศึกษาบริบททางสังคมของชุมชน เพราะกิจกรรมบางอย่างไม่ได้ส่งเสริมการอนุรักษ์อัตลักษณ์ล้านนาของชุมชน ยกตัวอย่างเช่น การใส่เสื้อลายดอกในวันสงกรานต์ ซึ่งไม่ใช่อัตลักษณ์ล้านนา การกระทำดังกล่าวอาจทำให้อัตลักษณ์การแต่งกายล้านนาเลือนหายไปได้

3. ผลการศึกษานี้สะท้อนถึงแนวทางอนุรักษ์อัตลักษณ์ล้านนาที่ชุมชนมีความต้องการที่จะอนุรักษ์สืบต่อไป แม้จะไม่ได้เป็นนโยบายของภาครัฐ แต่ชุมชนพร้อมที่จะสืบสานอนุรักษ์อัตลักษณ์ล้านนาอันดีงามตลอดไป แม้ว่าบางส่วนอาจต้องมีการประยุกต์ใช้ให้เหมาะกับยุคสมัย

4. การศึกษาครั้งต่อไปเกี่ยวกับการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมในเนื้อหา
อื่นๆ อาทิ การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง หรือกิจกรรม
ทางสังคมอื่นๆ

5. การศึกษาครั้งต่อไปเกี่ยวกับเนื้อหาด้านการอนุรักษ์อัตลักษณ์
ล้านนา ควรเป็นในเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เช่น เรื่องการท่องเที่ยวในชุมชนที่
ยังคงอนุรักษ์อัตลักษณ์ล้านนา หรือการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดศิลปะการแสดง
แบบล้านนาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (2542). *โครงการวิจัยเพื่อประมวลองค์ความรู้ เรื่อง ระบบการสื่อสารเพื่อชุมชน*. รายงานผลการวิจัย กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เกศกนก ชุ่มประดิษฐ์ และจิราพร ชุนศรี. (2548). *อัตลักษณ์และภาพลักษณ์ของจังหวัดเชียงราย*. รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2551). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดบุ๊ค.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2533). *แนวทางในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: สำนักคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- นเรศ สงเคราะห์สุข. (2541). *จากแนวคิด...สู่การปฏิบัติ: เสี้ยวหนึ่งของประสบการณ์การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมบนพื้นที่สูง*. เชียงใหม่: สำนักงานโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน.
- ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง. (2556). *ชุมชน*. สงขลา: นำศิลป์โฆษณา.
- ปรีชญา เวสารัชช์. (2528). *รายงานการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา.
- ปาริชาติ วัลย์เสถียร และคณะ. (2543). *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

- ปารีชาติ สถาปิตานนท์. (2542). *การสื่อสาร: กลไกสำคัญในการก้าวสู่ประชาสังคมในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์, คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (อัดสำเนา).
- พวงชมพู ไชยอาลา แสงรุ่งเรืองโรจน์. (2556). *การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม: กลไกในขับเคลื่อนแนวคิดสู่การปฏิบัติภายใต้กระบวนการพัฒนาแบบทางเลือก*. มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์, ปีที่ 30, ฉบับที่ 2: 23-42.
- รุจิรา สุภาษา. (2542). *การสร้างสื่อแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมขององค์กรพัฒนาเอกชน*. วิทยานิพนธ์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรฤดี โรมรัตน์พันธ์. (2554). *ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: พิสิกส์เซ็นเตอร์.
- สุรพงษ์ ไชยชนะเสถียร. (2556). *ทฤษฎีการสื่อสาร*. กรุงเทพฯ: ระเบียบของสุรพงษ์ ไชยชนะเสถียรและเกศกนก ชุ่มประดิษฐ์. (2547). *การสื่อสารเพื่อการจัดการในชุมชน*. รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- Barker, Chris. (2004). *The SAGE Dictionary of Cultural Studies*. London: SAGE Publications.
- Kotler, Philip. (2000). *Marketing Management*. 10th edition. New Jersey: Prentice Hall, Inc.,

Bibliography

- Barker, Chris. (2004). *The SAGE Dictionary of Cultural Studies*. London: SAGE Publications.
- Chumpradit, Katekanok, and Khunsri, Jiraporn. (2005). *Identities and Images of Chiang Rai Province*. Research Report. The Thailand Research Fund. (In Thai).
- Jongwutiwes, Niran. (1984). "Tactical Guideline for Citizens Participation in Community Development." In *Citizens Participation Development*. Bangkok: Center for Health Policy Studies, Mahidol University. (In Thai).
- Kaewthep, Kanjana, and et. (2001). *Knowledge Processing Project about Communication System for Community*. Research Report. Bangkok: The Thailand Research Fund. (In Thai).
- Khewpang, Dumrongsake. (2013). *Community*. Songkhla: Namsin Advertising. (In Thai).
- Kotler, Philip. (2000). *Marketing Management*. 10th edition. New Jersey: Prentice Hall, Inc.,
- Patanapongsa, Narinchai. (1990). *Approaches to Participation in Rural Development*. Bangkok: National Research Council of Thailand. (in thai)
- Puang-ngam, Kowit. (2008). *Self-Management of Community and Local*. Bangkok: Se-Ed Book. (In Thai).

- Romrattanapan, Worawut. (2011). *Community Development Theory*. Bangkok: Physic Center. (In Thai).
- Sangrungraungron, Pongchompoo Chaiala. (2013). Participatory Communication Management: A Mechanism For The Implementation of The Alternative Development Paradigm. *Humanity Social Science*, 30 (2), pp.23-24. (In Thai).
- Sathapananont, Parichat. (1999). *Communication: Important Mechanism for Civil Society in 21st Century*. Bangkok: Development Communication Arts Program, Public Relations, Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University. (Copy Print) (In Thai).
- Songkhrosuk, Naret. (1998). *Form The Concept...To Practice: A trivial bit of Participation Development on High Land Experience*. Chiang Mai: Thai-German High Land Development Project. (In Thai).
- Sotanasathien, Surapongse. (2013). *Communication Theory*. Bangkok: Rabiengthong. (In Thai).
- Sotanasathien, Surapongse., and Chumpradit, Katekanok. (2004). *Communication for Management in Community*. Research Report. The Thailand Research Fund. (In Thai).
- Supasa, Rujira. (1999). *A Participation Media Production for Environmental Knowledge Development of Non-Governmental Organization*. Thesis. Chulalongkorn University. (In Thai).

Tonthikul, Praman.(1995). *Participation Process in Educational and Developmental Community Activities*. Thesis. Chiang Mai University. (In Thai).

Walaisathian, Parichat., and et. (2000). *Process and Techniques for Developer*. Bangkok: The Thailand Research Fund. (In Thai).

Wasarat, Prachya. (1982). *Citizens Participation in Rural Development Activities*. Research Report. Bangkok: Thai Khadi Research Institute. (In Thai).